

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK KÜLTÜR VE EDEBİYATINDA HÜMANİZMİN ETKİLERİ

Bilal ELBİR*
Ömer KARAKAŞ**

ÖZET

Cumhuriyet dönemi birçok değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Kültür ve edebiyattaki bu değişiklikler Atatürk döneminde başlamış ve devam etmiştir. Atatürk döneminde en uzun Millî Eğitim Bakanlığını Saffet Arıkan yapmıştır. Saffet Arıkan döneminde millî bir politika izlenmiştir.

Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü cumhurbaşkanı olmuştur. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde Hasan Âli Yücel, millî eğitim bakanlığı yapmıştır. Hasan Âli Yücel; bakanlığı esnasında millilikten uzaklaşarak hümanist anlayışa yönelmiştir. I. Neşriyat kongresinin toplanması ve batı klâsiklerinin Türkçe'ye çevrilmesi hümanizm anlayışının göstergesidir. Hasan Âli Yücel'in bakanlığı döneminde, edebiyat, tiyatro, eğitim ve kültür gibi birçok alanda hümanizm faaliyetlerinin izlerini görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Hümanizm, Cumhuriyet, Klâsik, Edebiyat, Hasan Âli Yücel

THE EFFECTS OF HUMANİSM IN THE FIELD OF TURKİSH CULTURE AND LİTERATURE IN THE TERM OF REPUBLIC

ABSTRACT

The Era of Republic have brought to bear many changes. Changes in culture and literature started with Atatürk and have kept on. Saffet Arıkan became the Minister of Education who were in charge with the longest period when Atatürk was the president. During that period a national policy was followed.

After the death of Atatürk, İsmet İnönü became the second president of Turkish Republic. During that period, Hasan Âli Yücel was the Minister of Education. During his service, Hasan Âli Yücel removed from national policy and followed a more humanist way. The meeting of the 1'st publication congress and the translations of Western classicals is a sign for humanist intellect. During that period, we can see the traces of humanist effects in many areas like literature, theatre, education and cultural fields.

Key Words: Humanism, Republic, Classic, Literature, Hasan Âli Yücel

Giriş

Hümanizm: İnsancılık, insanları sevme ülküsü¹ anlamında, Latince "humanismus" teriminin değişik bir hâli ya da Fransızcalaşmış bir şekli ya da bu terimin Türkçe karşılığı olarak günümüz sözlüklerine girmiştir.²

Bir sanat terimi olarak ele alındığında ise Hümanizmi, "eski Yunan ve Latin kültürünü, en yüksek kültür örneği olarak alan ve ortaçağın skolâstik düşünüşüne karşı XIV. yy. Avrupasında doğup gelişen felsefe, bilim ve sanat görüşü"³ şeklinde tanımlamak mümkündür.

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

** Yrd. Doç. Dr. Manisa Bilim ve Sanat Merkezi, Tarih Öğretmeni

1 Türkçe Sözlük, T.D.K., c.1, Ankara 1988, s.659.

2 Bedia Akarsu, Felsefe Terimleri sözlüğü, T.D.K., yayınları, Ankara 1975, s.s.408, Boğos Zekiyan, Hümanizm (İnsancılık) Düşünsel İçlem ve Tarihsel kökenler, İstanbul 1982, s.15.

3 Nüzhet İslimyeli, Sanat Terimleri Ansiklopedisi, c.1, A-L, Ankara 1973, s.327.

Bazı hümanizm tanımlamalarında hissî yaklaşımlar dikkati çeker: “Bir başka açıdan ele alınırsa Ümanizm, en iyi Eski Yunan ve Roma yazarlarının estetik ideallerine bağlanma, onların eserlerini sevmidir. Hümanizm; insanlığın kendini yeniden buluşu, kendi varlığından öz cevherine dönüşüdür.”⁴

Geçmişten günümüze, Türk aydınları arasında “hümanizma” kavramını değişik şekillerde tanımlayanlar vardır. Örneğin, İbrahim Kafesoğlu’na göre, hümanizm “Doğu medeniyetini Batı medeniyetinden ayıran; günümüze kadar büyük farkı yaratmış olan Rönesans, XIV. ve XVI. yy.lar arasında tamamlanmış büyük bir kültür olayıdır. Bu kültür olayının; sanat, din ve ahlak yönleri vardır.”⁵

Hümanist akımın aslında laik bir kültür oluşturmak istediğinin altını çizenler de olmuştur. Örneğin bu konuda Osman Kafadar şöyle demektedir: “Rönesansla “yeniden doğan” Antik çağın plüralist, estetik ve hür şahsiyetli bakış açısı olduğunu belirttikten sonra, “böyle bir bakış açısı, hümanizm akımıyla laik bir insanlık kültürüne ulaşmayı amaçlamaktadır.”⁶

Türk edebiyatında eski Yunan ve Latin kültürüne ilgi geçmişten beri var olagelmıştır. XX. Yüzyıl başlarında Yunan ve Latin kültürünün, Türk kültürüne etkileri tartışılmaya başlanılır. XIX. Yüzyılda Yunan ve Latin kültürüyle ilgili yapılan çalışmalarda, tercüme ağırlık kazanmış; doğrudan bir model alma gayesi güdülmemiştir.⁷

Hümanist düşünceyi Türk aydınları arasında ilk defa dile getirenler Yahya Kemâl Beyatlı ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu olmuştur. Onların bu merakının temelinde edebî bir mütedkiklik vardır. Fransız edebiyatının kaynaklarını araştırırken hümanist zihniyetin kaynakları ile karşılaşmışlardır.

Yahya Kemal’in bu konudaki görüşleri şu şekilde özetlenebilir: “Esasen biz, coğrafya ve kısmen de medeniyet bakımından Yunanlıların vârisi sayılırdık; bu verasetin Avrupa’da meydana getirdiği sonuçları yaşamamızı din engellemiş ve bu hal 1850’lere kadar devam etmişti. Aslında yapılacak şey, bütün Avrupa medeniyetinin kaynağı olan Yunan medeniyetine yönelmekti. Hâlbuki biz Fransızlara tâbi olarak yanlış bir yol seçmiştik; işin kötüsü Fransız edebiyatını da tam anladığımız söylenemezdi. Çünkü Avrupa edebiyatlarının hiçbirini asıl kaynaklarına, yani Yunan’a ve Latin’e gitmeden anlamak mümkün değildi”.⁸

Yahyâ Kemâl, Paris’te bulunduğu süre içinde Fransız edebiyatını yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Fransız şâirlerinin eserlerinin köklerinin eski Yunan’da olduğu sonucuna varır. Zaten Avrupa kültürünün kökeninin Eski Yunan ve Latin kültürüne dayanması da bu görüşlerini pekiştirir. O dönemde Türk aydınları arasında da Avrupa’ya ve özellikle de Fransa’ya ve buranın kültürüne olan eğilim neticesinde, edebiyatımızı eski Yunan edebiyatına dayandırma, bir nevi doğudan alıp batıya taşıma düşüncesi egemen olmuştur. Yahyâ Kemâl’in başlattığı ve Yakup Kadri ile birlikte sürdürdükleri bu akıma “Nev Yunanilik” denilmiştir. Ancak bu akım fazla rağbet görmemiş, kısa süreli olmuştur.

Yahya Kemâl ve Yakup Kadri eski Yunan ve Latin kültüründen yararlanarak sanat oluşturma düşüncelerini yaymak amacıyla “Havza” adında bir dergi çıkarmayı düşünürler, fakat bu teşebbüslerini gerçekleştiremezler.⁹

Yahya Kemâl ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’na karşı ilk tepki Ömer Seyfettin’den gelmiş, Yunan Roma evreni Ziya Gökalp’in de dikkatinden kaçmamıştır.¹⁰

4 Seyit Kemal KaraAlioğlu, Edebiyat Terimleri Kılavuzu, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1975, s. 157.

5 İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, Devlet kitapları, İstanbul 1970, s. 194.

6 Osman Kafadar, Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma, Ankara, 1997, s.21.

7 Şevket Toker, ‘Edebiyatımızda Nev-Yunanilik Akımı’, Ege Ün., Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi I, İzmir, 1982, s.135-163.

8 Beşir Ayvazoğlu, Bozgun’da Fetih Rüyası, İstanbul 2006, s.50.

9 Mustafa Özalp, Yahya Kemâl’in Duygu ve Düşünce Dünyası, Samsun, 1990, s.193.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Nüzhet Haşim Sinanoğlu, Nurullah Ataç gibi Türk münevver ve yazarlarının Türkiye'de klâsik eğitimin savunucusu olmuşlardır. 1930 yılının başından itibaren bu konu ile ilgili cılız fakat canlı bir yayın faaliyeti başlanmıştır. Ruşen Eşref Ünaydın, Vergilus'un, Eklolarını, Yakup Kadri Karaosmaoğlu, Horatius'un şiirlerini Türkçe'ye çevirmişlerdir. Nüzhet Haşim Sinanoğlu, bir İtalyan Edebiyatı antolojisi, Dante ile Petrarca üzerine iki küçük inceleme, bir de Yunan-Roma Mitolojisi kitapçığı yayımlamıştır. Başka bir mitoloji kitabının yazarı Nurullah Ataç'dır. Hümanist akım ile ilgili çalışmalar 1930'larda sona ermiştir.¹¹

1930'larda hümanizm, felsefecilerimizin, edebiyatçılarımızın ilgi duyduğu bir özel konudur. Hilmi Ziya Ülken, 1931' de "Aşk Ahlakı"nı, 1933' de "İnsani Vatanperverlik"te, bütüncül bir hümanizmi araştırmak istemişti. Yine Ülken, 1935'te yayımladığı "Uyanış Devirlerinde Tercüme'nin Rolü"nde uygarlık sürekli bir hümanizmdir gibi konuları işliyorlardı.¹²

Hümanist Düşüncenin Gelişme Evresi

Cumhuriyet tarihinin 1923–1938 ilk evresini biraz din vurgusu kısmen kaldırılmış Ziya Gökalp formülüyle tanımlamak; ikinci dönemini ise "(1939–1950) üzerinde daha çok anlaşılmalı bir formülasyonla hümanist kültür dönemi olarak adlandırmak mümkündür."¹³

Atatürk'ün öldüğü yıl olan 1938'lerin sonunda Nurullah Ataç: "Eski Yunan ve Latin yapıtlarının çevrilmeleri gerekir. Çünkü onlar uygarlık tarihini, kavramamız için zorunludur. Bugünkü dilimiz, Batı kültürünün birçok kavramlarını düşünmeye elverişli değildir. Avrupa ulusları bu kavramların hemen hepsini Yunan-Latin sözcükleri ile düşünmüşlerdir. Bizim de o yola girmemiz iyi olacaktır" demektedir.¹⁴ Ataç'ın anlattıklarından hareketle muasır medeniyeti yakalamak için Yunan Latin kaynaklarının çevrilmesi gerekmektedir.

Hasan Âli Yücel, 1938 yılında Akşam gazetesine yazdığı "Klâsikler Nasıl Doğar?" başlıklı yazısında adeta bir iki yıl sonra kapsamlı bir tercüme faaliyetlerine girişeceğinin ilk işaretlerini vermekte ve şöyle demektedir: "Latinler Eski Yunan'ı örnek aldı. Yunanlıların kültür bakımından hangi milletle temas ettikleri ve o milletlerin eski Grek Edebiyatına hangi noktalardan üstün olduğu hala müphem bir mevzuudur... Homeros, Odese ve İlyada'dan, Dante'den, Goethe'den geniş olarak bahsettiği yazısında; "Klâsik eser bu bakımından şaraba benzer. Güzel üzümün yapılmış bir şarap, istikbâlden ne kadarını maziye mal ederse, kıymetinden o kadar kâr eder."¹⁵

1940'larda hümanist düşünce açısından Yücel dergisi de önemlidir. Bu dergi, Orhan Burian'ın yönetiminde, o yıllarda hümanizm ağırlıklı konuları işlemiştir. Burian, "Hümanizm ve Biz" başlıklı yazısında hümanizmanın ana kaynağının Eski Yunan Medeniyeti olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır: "Hümanistler insana insanlığını, kabul ettirmek için Eski Yunan'ı örnek tutmasını öğretiler. Hümanizma için araştırmayı zevk edinen; ruhtur diyebiliriz. Demektedir."¹⁶

Hümanist akımın, 1940'larda ortaya çıkmasının en önemli sebebi; Atatürk'ün kültürel alanda "milli kültürü" ön plana çıkararak; kendisinin de bizzat takip ettiği Türk tarihi ve Türk kültürü ile ilgili çalışmaları olmuştur. Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi etrafında başlayan bu çalışmalar hümanist kültür

10 Suat Sinanoğlu, Türk Hümanizmi, Ankara, 1980, baskı, s.91–92.

11 Sinanoğlu, a.g.e., s.92.

12 Arslan Kaynarca, "Türkiye'de Hümanizma Düşüncesinin Ortaya Çıkışı ve Gelişmesi," Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe, Ankara 2002, s.141.

13 Orhan Kolçak, "1920 lerden 1970'lere Kültür Politikaları", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm, c. 2, İletişim Yay., s. 371.

14 Kaynarca, a.g.e., s.141.

15 Hasan Âli Yücel " Klâsik Nasıl Doğar?", Akşam Gzt., 5 Eylül 1938.

16 Orhan Burian, "Hümanizma ve Biz", Yücel, c.XI sayı: 63, Mayıs 1940, s.121.

anlayışı ve felsefesi ile taban tabana zıttır. Hümanist kültür politikasının ana eksenini evrensel değerler iken, Atatürk döneminin kültür anlayışı milliliğin her türlü değerlerin üstünde tutulmasıdır.

Hümanizmanın bir kültür politikası olarak benimsenmesi şüphesiz Hasan Âli Yücel'in Maarif Vekilliği döneminde olmuştur. Maarif Vekili Yücel, yeni kültür politikasını şu cümlelerle izah etmekteydi: "Kültür anlayışımızda milliyetçiliğin tecellilerinden biri de Cumhuriyet'in daha ilk zamanlarında, Arapça ve Farsça'yı kaldırmamız olmuştur. Bu boşluğu o da seneler sonra ve bu yakınlarda Latince ve Yunanca ile doldurmaya başladık."¹⁷

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün bu politikaya olan desteği de şüphesiz çok önemlidir. "İnönü Milli Şef sanıyla Cumhurbaşkanı olduğunda girişilmiş olan yenileşme ve çağdaşlaşma atılımları, İkinci Dünya Savaşı'nın doğurduğu sıkıntılara ve olumsuzluklara karşın sürdürülmüştü. Bunun sonunda da eğitim ve öğretime paralel olarak edebiyat, yayın, bilim ve sanat dallarının her birinde sağlanan gelişmelere ve ilerlemelere bakılarak bir Türk hümanizmasından söz edilir olmuştur."¹⁸

Şerafettin Turan, İnönü'nün hümanist kültür anlayışına karşı olan temayülünü Yemen'de askeri görev yaptığı yıllara bağlamakta ve şöyle demektedir: "Başbakan İnönü bu uygulamalarda gönülden inanarak büyük katkılarda bulunmuştu. O, daha 1914'te Yemen'de bir Fransız Şirketi'nden satın alınan gramofon plakları dinleye dinleye klâsik Batı müziğine büyük bir ilgi duymuştu. Yukarıda belirttiğimiz gibi tedavi amacıyla gittiği Berlin'de ömründe ilk kez izlediği Wagner'in operasını güçlkle izlemişti ama sonradan operadan da zevk almaya başlamıştı."¹⁹

I. Maarif Şurası ve Hümanizma Tartışmaları

Hümanizm meselesinin eğitim alanında ayrıntılı olarak ele alınıp incelendiği yerlerin başında şüphesiz, 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olan I. Maarif Şûrası gelmektedir.

I. Maarif Şûrası'nda bir taraftan millî kültürden bahsedilirken, diğer taraftan Türk kültürünün hümanist Batı Kültürü'ne göre yönlendirileceğinden söz edilmekteydi. Böylece millilikle gayri millilik birbiri ile yan yana getirilip şaşkıncu bir görüntü ortaya konulmakta ve millî kültür adı altında bütün itirazlara rağmen millî kültürün yerini alacak olan hümanist kültür anlayışı adeta dayatılmaktaydı. Bu anlamda Şûra üyeleri arasında geçen konuşmalara bakmakta fayda vardır. Maarif Vekili Hasan Âli Yücel: "...Bu vesile ile kendimce önemli bulduğum bir meseleden bahsedeceğim... Onlarda fazla olarak ikinci bir yabancı dil, Lâtince ve Yunanca gibi derslerde gösteriyorlar ki bunların hiçbiri bizde yoktur. Böyle olduğu halde bizim ders saatlerimiz fazladır" diyerek bu konuyu gündeme taşımış oluyordu. Böyle bir konu aslında gündemde yoktu. Bu durum, Şûra üyesi Nuri Kutulmuş Bey'in şu cümlelerinden anlaşılmaktaydı: "Müzakereler arasında Lâtince ve Grekçe'nin liselerde okutulması mevzuu Ruznamede yoktu."²⁰

Liselerde Klâsik Şubeler ve Müfredat Programları

Birinci Maarif Şûrası'nın gündeminde, hümanizma konusu yok iken aniden gelmiş, hümanist kültürü yaygınlaştıracak olan liselerin Klâsik Şubeleri konusunda da herhangi bir karar alınmamıştır. Buna rağmen Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, 1940 yılında Ankara, İstanbul ve İzmir'de birkaç lisede Latince dilinin öğretiliceği klâsik kolların açılmasını sağlamıştır.²¹

¹⁷Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçleri, c. I. Ankara 1946, s.13.

¹⁸Şerafettin Turan, İsmet İnönü'nün Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, Ankara, 2000,s.216.

¹⁹Turan, a.g.e., s.220-221.

²⁰T.C.Maarif Vekilliği, I. Maarif Şurası, 17-29 Temmuz 1939 Çalışma Programı Konuşmalar, Lahikalar, Ankara 1939, s. 411.

²¹Osman Kafadar, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları, Modernleşme ve Batıcılık, İstanbul 2002,s.380.

Dolayısıyla, şûrânın gündemine bile alınmayan, şûrâ üyeleri arasında “bir medeniyetten başka bir medeniyete geçmek” olarak değerlendirilen bir konu; sanki bir oldubittiye getirilmiş, bir medeniyet projesi hayata geçirilmiş gibidir.

1940–1941 ders yılından itibaren üç lisede de faaliyete geçen klâsik şubelerde Latince derslerinin okutulması için özel bir müfredat programı düzenlemiştir. Klâsik şubeler 1942–1943 ders yılında, ilk mezunlarını vermiştir.²²

Klâsik şubenin esas hususiyeti haftada 5 saat Latince tedrisatı yapmasıdır. Klâsik şubede okuyanlar her sınıfta bu esaslara göre hususi bir tahsil takip edecekler ve liseyi bitirdikten sonra kendilerine mahsus lise bitirme ve olgunluk imtihanlarına tabi tutulacaklardır. Maârif Vekilliği Klâsik şubenin Latince tedrisatına esas olmak üzere bir Türkçe gramer kitabı hazırlamıştır.²³ 1943 eğitim öğretim yılı sonunda, liselerin Klâsik kollarına “Devlet Olgunluk İmtihanlarında” Latince sorular sorulduğunu görmekteyiz.²⁴

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Hakikat” gazetesinde “hümanizmaya doğru ilk adım” başlıklı makalesinde; Latince eğitim yapan Klâsik şubelerin açılmasını “medreselerin ilgasından, ders programlarından iskolostik bilgilerin silinip atılışından, eski elif be yerine Latin unsurlarından bir alfabenin ikamesi çapında ve hatta belki bunların hepsinden daha mühim bir hadise”²⁵ olduğunu yazmıştır.

Karaosmanoğlu, Türkiye’de Tanzimat’tan beri yapılan tüm reformların yetersiz olduğunu, eğer gerçekten Avrupa’nın yakaladığı medeniyet ve gelişmişlik seviyesini yakalamak istiyorsak, onların yaptığını yapmamız gerektiğini, savunmuş ve şu şekilde devam etmiştir: “Pek iyi biliyoruz ki bundan daha birkaç asır evveline gelinceye kadar Avrupa bugünkü Avrupa değildi. Bunları bu müthiş kâbustan kim kurtardı? Bir takım dahi kahramanlar mı? Gökten ilham alan bir takım resuller mi? Hayır?...Çünkü bunların gün yüzüne çıkardığı kitaplarda insanların insanlaşmış sırrı bir mucize gibi ayan olmuştu. Eflatun’unun felsefesinde Aristokratalis’in mantığında Homeros’un şiirinde Evripid’in ve Sofokles’in tragedyalarında insan kafası ile insan ruhu artık tek buutlu bir satır olmaktan kurtulmuş enine boyuna ve derinliğine bir hacim ve genişlik almaya başlamıştı.”²⁶

Dönemin önemli yazarlarından Burhan Belge, hümanist eğitimi gerçekleştirecek olan liselerin çok geç kaldığını, aslında bunların Tanzimat döneminde yapılması gerekli işler olarak nitelemiş, meseleyi bir teokrasi ve muasır medeniyet mücadelesi olarak gördüğünü şu cümlelerle belirtmiştir: “Bizce, hümanist ve klâsik lise meselesi bugün 20 yaşına yaklaşmış bir Cumhuriyet Maarifi’nden münakaşasız çıkmalıdır. Tanzimat’ın ilk yıllarında tatbiki lazım gelen bu iş, başka nedenden değil, henüz bütün siperlerini elinden kaptırmamış olan teokrasinin, açık ve zımnî muhalefeti yüzünden günümüze kadar sürüklenip gelmiştir. Fakat, bugün bu hamlenin kolaylıkla ve kısa bir zamanda yapılacağına ve Türkiye’imizde de “iyiyi, güzeli ve doğruyu” garptaki gibi serbest ve pagan manalarında tesis edileceklerine inanıyoruz.”²⁷

Liselerde hümanist kültür anlayışını verecek olan Klâsik Şubelerin tarih dersi müfredatı da şöyleydi : “Liselerin bu sınıfına ait (yani üçüncü sınıf) müfredat programı aynen takip olunmakla beraber ders yılının üçte biri ilk

22 Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923–1943, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s.88.

23 Vakıf, 1.Birinciteşrin (Ekim) 1940.

24 T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, c.6, S.240, 6 Eylül 1943, s.109.

25 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Hümanizmaya Doğru İlk Adım”, Hakikat, 15 İlkteşrin 1940. Ayrıca bkz. Ayın Tarihi, nr.,83 1940,s.325.

26Karaosmanoğlu, a.g.m.,s.326.

27 Burhan Belge, “ Klâsik Lise”, Ulus, 23 Temmuz 1939.

bahislere, üçte ikisi Ege, Yunan ve Roma devirlerine tahsis olunacak bu devirlerin bilhassa fikir ve sanat hareketleri ile toplumsal olaylarına önem verileceği gibi Yunan Roma mitolojisi bahisleri genişletilerek okutulacaktır.²⁸ Görüldüğü gibi tarih konularının üçte ikisi Yunan-Roma konularına tahsis edilecekti ve bu konular en ince ayrıntısına varıncaya dek işlenecekti.

1943 yılından itibaren sadece liselerin klâsik kollarında değil, diğer düzey liselerde de özellikle tarih dersi müfredat programlarında önemli değişiklikler olduğunu görmekteyiz.

Örneğin, lise ikinci sınıflar için de durum şöyledir: Bu sınıfta da Türkçe aynı esaslar içinde okutulacaktır. Okuma saatinde Swift'in "Gulliver'in Seyahatleri" adlı romanı okutulacaktır. Her öğrenciden biri sözlü, biri yazılı olmak üzere iki kitap tanıtması istenecek, sözlü tanıtımlar için on beş günde bir saat ayrılacak ve her öğrenciye konuşmak için belli bir zaman verilecektir. Kitap tanıtımında en fazla başarı gösteren öğrenciler, Bakanlıkça kitap hediye edilmek suretiyle ödüllendirilecektir. Üçüncü sınıfta da ikinci sınıfın kitabı okutulacaktır. Ayrıca okunacak eserler de Shakespeare'in "Hamlet"i ile Sophokles'in "Kral Oidipus"dur. Bu sınıfta her öğrenci yazılı veya sözlü iki kitap tanıtması yapacaktır."²⁹

Öğrencilerin bu eserleri sadece okunmakla kalmaması, üzerinde derinlemesine tahliller yapması istenmiştir. Bu eserlerin tümü Batı klâsiklerinden seçilmiştir.

Sadece liselerde değil, aynı zamanda ortaokullarda da özellikle tarih ders programlarında ciddi değişiklikler yapılmıştır. Mesela, 1943 yılında, 1.2.3. sınıflarda okuyan öğrencinin müfredat programı için bir tarih kitabı yazılması kararlaştırılmış ve yazarlar arasında yarışma açılmıştır.

Ortaokul I. sınıf öğrencileri için öngörülen müfredat programı şöyledir: Giriş: Tarihin başlangıcı, Tarihten önceki devirler, Tarih Devirleri ve Eskiçağ 1. Türklerin Anayurdu ve Göçler 2. Göçlerden sonra ana yurdun durumu Büyük Hun Devleti 3. Çinliler, Hintliler, ve İskitler 4. Ön Asya ve Mısır 5. Ege Bölgesi, Ege Bölgesi'nde ilk uygarlıklar: Yunanistan, mitoloji devri, Solon ve Likurg kanunları, sebepleri ve neticeleri Yunan Sömürgeleri: Medya ve Pelaponez Savaşları; Makedonya: Filip ve İskender, İskender İmparatorluğunun parçalanması. Yunan Kültür ve Uygarlığı; Din, sosyal ve siyasal hayat, kültür. 6. Roma imparatorluğu, İtalya Yarımadası: İlk ahâli ve durum, Etrüskler, Roma'nın kuruluşu ve krallık, Cumhuriyet Devri, Pön savaşları ve fetihleri, İç karışıklık, Julius Sezar ve Cumhuriyetin sonu, İmparatorluk Devri: bu devirde devletin siyasal durumu, savaşları ve fetihleri, kültür ve uygarlık, İmparatorluğun parçalanması ve neticeleri, Hıristiyanlığın çıkması ve yayılması.

30

Görüldüğü gibi tarih kitaplarını yazacak olan yazarlardan, sadece başlangıç bölümünde Türk tarihine ait konular olması istenirken, kitabın en az üçte ikisi Roma ve Yunan uygarlığına ait olması istenmektedir.

Gerek liselerde gerekse ortaokullarda uygulanan müfredat programlarından da anlaşılacağı gibi, 1938-1950 yılları arasında hümanist politikalar sayesinde tarih eğitimi ve öğretimi, Atatürk dönemindeki Türk tarihine vurgu yapan yapısından çıkarılmıştır. Yunan-Roma tarih ve medeniyetinin öğretilmesi, Türk tarihi ve medeniyetinin öğretilmesinin önüne geçmiştir.³¹

28 T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, c.5, S. 197, 9 İkinci Teşrin (Kasım) 1942, s. 58.

29 Milli Eğitim Düsturu, III. Tertip, c.6, Genelgeler, İstanbul 1948, s. 57

30 T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, c. 5, 21 Birinci kanun (Aralık) 1942, S. 203, s. 112.

31 Abdülkadir Yuvalı, Türkiye'de Tarih Öğretimi, Fırat Üniversitesi, Elazığ 1990, s.255.

Esat Sagay'ın Maârif Vekilliği döneminde "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bir eser yayınlanmış; bu dönemden başlamak üzere Saffet Bey'in Kültür Bakanlığı'nın sonuna kadar liselerde okutulmuştur. Hasan Âli Yücel döneminde bu kitaplar değiştirilmeye başlanmıştır. 1932'de 380 sayfa olarak yayımlanan "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserin, 1939'da 426 sayfaya çıkarılmıştır.

1949 yılında, İnönü döneminin son zamanlarında "Liselerin birinci sınıflarında okutulan tarih kitabının, yalnız 8 sayfası Türk tarihini incelemektedir. Geriye kalan 215 sayfalık kısım ise millet olarak siyasi ve kültürel münasebetlerimizin olmadığı milletlerin tarihine ayrılmıştır. Orta Asya'da kurulan ilk büyük Türk devleti olan Hun İmparatorluğu tarihi üç sayfada anlatılırken, Yunan tarihi asır asır bütün teferruatıyla işlenmiş ve 54 sayfa, Roma tarihine ise 52 sayfalık yer ayrılmıştır.

Eski Türk Medeniyeti'nden bahsedilmeyen bu kitapta Yunan, Roma ve Mısır en küçük teferruatlarına kadar anlatılmıştır.

Kısaca, Hasan Âli Yücel döneminde, gerek liseler gerekse ortaokullar tarih müfredat programlarında Orta Asya Türk Tarihi ve Medeniyeti'ne ayrılan kısım kısaca geçiştirilirken Roma-Yunan uygarlığı bölüm bütün teferruatı ile anlatılmıştır.

Sonuç olarak, I. Maarif Şûrâsı'nda gündemsiz olarak ele alınan hümanizma ve hümanist kültür tartışmaları, herhangi bir karara bağlanamazken Yunanca ve Latince dillerinin öğretileceği Klâsik Liseler açılmış ve öğretime başlamıştır. Öte yandan, Yunan- Roma kültürünün en ince ayrıntılarına varıncaya kadar öğrencilere anlatılması için müfredat programlarında ciddi değişiklikler yapılmıştır.

Ayrıca, orta öğretim öğrencilerinin müzik kültürlerinin Batı Müziği terbiyesi eşliğinde kendilerini geliştirmeleri için bütün orta öğretim okulları ile ertik ve teknik öğretim kurumları, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in Klâsik Batı Müziği eserlerinden seçtiği listeyi, bir genelge hâline getirerek okullarda "yüz plaklık bir diskotek" (plak arşivi) kurulması mecbur edilmiştir.³²

Neşriyat Kongresi ve Klâsiklerin Yayınlanması

Yücel'in Bakanlığa geldiğinde ilk girişimi 2-5 Mayıs 1939 tarihleri arasında bir Neşriyat Kongresi düzenlemek olmuş burada da en önemli karar doğu ve batı klâsiklerini Türkçe'ye çevrilmesi olmuştur.³³

Hasan Âli Bey, daha 1929 yılında kaleme aldığı bir makalede, Batı edebiyatı ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktaydı: "Tanzimat'a kadar maalesef, humane: beşeri ve âlemsümül eser verememiş olan, hatta bazı aksamında "millî" addedilmesi mümkün olmayan şark taklidi edebiyatımız; bize ancak hazırladığı aksülamelleri anlatmak itibari ile kıymetlidir... Bugünün gençliğe verilecek ideal numunesi o halde nerede? Mesela, Henri Poincare'den daha vazih, daha Batıcı bir şekilde bugünün ilmini teşhir eden Anatole France okumadan ilmin kıymetini anlamak ne kadar güçtür. Şeytan suretindeki zeka ile

32 T.C. Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi, c.6, 9 Haziran 1944,s.190-191. "Okullarımızda müzik terbiyesini geliştirmek amacıyla öğrencilere plaklardan dinletilecek eserlerin sanat değeri taşır eserler olmasını sağlamak için Vekilligimizce aşağıdaki liste hazırlanmıştır. Bütün ortaöğretim okulları ile ertik ve teknik öğretim kurumları bu listedeki plakları buldukları satın alarak en az yüz parçalık bir düskotek kuracaklardır. Listede (□) işaretiyle gösterilen plaklar buldukları takdirde, tercih edilerek alınacak olanlardır. Bu parçalar öğrencilere türlü vesilelerle dinletilirken müzik öğretmenleri tarafından, eserin mahiyetini ve değerini tanıttak kısa, aydınlatıcı bilgiler verilmelidir. Öğretmenlerin bu takdimi hazırlamasına yardım edecek broşür ayrıca gönderilecektir. Gereğince hareket olunmasını rica ederim. Maarif Vekili H. Âli Yücel, T.C. Tebliğler Dergisi, Talim ve terbiyesi Dairesi, S. 2-727/11, 9/VI/1944,özet: "Okullarda müzik terbiyesinin geliştirilmesi hakkında".

33Şerafettin Turan, İsmet İnönü, Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği, Ankara 2000, s. 217.

Âlim şeklindeki beşer, tecessüs ve ihtirasının mücadele ve münasebetini görmek için Faust'u bilmemeli midir?"³⁴

Neşriyat kongresinde bir Tercüme Bürosu'nun kurulmasına, Şark ve Garp klâsiklerinin Türkçe'ye çevrilmesine karar verilmiştir.

Fakat burada dikkati çeken husus, Şark Klâsiklerinin neredeyse unutulup Batı Klâsiklerine büyük önem atfedilmesidir. Atatürk dönemi kültür hayatının İnönü dönemi kültür hayatından kesinlikle farklı olduğunu bir çok yazısında dile getiren yazar, Atilla İlhan bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "Bunlar bir Mevlana yayınlıyorlar, yanı sıra yüz tane Lukianos, Sophokles, Aristophanes, Euripides çıkıyor, bu yetmezmiş gibi, Hamlet, ya da Sophokles'in bilmem hangi eseri liselerde basbayağı yardımcı kitap diye okutuluyor. Çağdaşlaşıyor muyuz, yoksa kültür emperyalizminin tasmaını elimizle boynumuza geçirip kişiliğimizi yitirip yozlaşıyor muyuz? Bana sorarsanız, gerçekleştirilen bu ikincisidir, üstelik Kemal Paşa'nın istediğine de karşıdır, çünkü asıl temeli kendi içimizden çıkarmıyor, Yunan Latin klâsiklerinden çıkarmaya çalışıyoruz".³⁵

Hasan Âli Yücel, kendi kaleme aldığı bir eserde de aslında hem Şark hem de Garp klâsiklerinin insanlığın ortak malı olduğunu ve klâsikleri bu amaçla tercüme ettirdiklerini şu cümlelerle dile getirmiştir: "Bizim kanaatimizce kaynağı ve pınarı eski Yunanla da tahdit etmeyip daha arkalara ve başka diyarlara gitmek, nerede insan ruhunun kendine göre mâna taşıyan bir izi ve eseri varsa, onları da içine alarak en geniş kavramıyla Hümanizmayı bütün insanlığı kucaklayan bir anlayış hâlinde görmek lâzımdır. Klâsikler yayınıını Milli Eğitim Bakanlığına işte bu anlayışla yaptırıldı. Eflâtun'un diyalogları yanında Konfiçiuslerin, Mevlânaların, Sadilerin eserleri bu anlayışla ve beraberce Türk şuuruna doğdular."³⁶

Örneğin, Ahmet Ağaoğlu, "Bugün Avrupa ve Amerika'da bir tek medenî millet yoktur ki lisanına kadim Yunan ve Lâtin edebiyatının şaheserleri, bugün yaşayan Avrupa milletlerinin edebiyatlarındaki ana eserler tercüme edilmemiş olsun...Bugün garp âlemi doğrudan doğruya "Rönesans" ve "Reformasyon" devirlerinin birleşmeleri mahsulüdür. Yine Greko-Romen edebiyatı ve alelumum kültürü ile doğrudan doğruya temasa gelmeliyiz. Bütün Avrupa'da olduğu gibi bizde de yunanca ye Lâtinçe bilgiçler yetişmelidir ve bunun içinde hiç olmazsa İstanbul liselerinin birisinde bu lisanlar tedris edilmelidir."³⁷

Cumhurbaşkanı İsmet Paşa'nın 1.8.1941'de söylediği, bütün Batı klâsiklerinin başında yer alan şu cümleleri tercüme faaliyetlerinin yönünü tayin etmektedir: "Eski Yunanlılardan beri milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek isteyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz."³⁸

I. Neşriyat Kongresi'nde Tercüme İşleri Komisyonu'nca Türkçe'ye tercüme edilmesi teklif edilen ilk eserlerin sıralaması şöyle yapılabilir: ³⁹

34 Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Atatürk Devri Fikir Hayatı II, Ankara 1992, s.147-148.

35 Atilla İlhan, Hangi Edebiyat, Bilgi yay., İstanbul 1993, s.210.

36 Hasan Âli Yücel, İyi Vatandaş İyi İnsan, İstanbul 2004, s.158.

37 Ahmet Ağaoğlu, "Güzel Bir Teşebbüs", İkdâm, 21.5.1939.

38 Ülkü, S.51, I. İkinci Teşrin (Kasım) 1943, s.III.

39 T.C.Maarif Vekilliği, Birinci Neşriyat Kongresi (1-5 Mayıs 1939), Raporlar Teklifler ve Müzakere zabıtları, Ankara 1939, s.277-285.

Yunan ve Latin Klâsikleri: 38, Alman Klâsikleri: 34, Rus Klâsikleri: 29, İtalyan Klâsikleri: 10, Şark Klâsikleri: 7, İskandinav Klâsikleri 10, İspanyol Klâsikleri: 6, İngiliz Klâsikleri: 42, Amerikan Klâsikleri: 5, Fransız Klâsikleri: 112

Bu “listedeki eserler arasında, “hümanist kültüre” taalluku olanlara bilhassa ehemmiyet verilmesi, umumiyetle eserlerin tam olarak ve mümkün oldukça aslından tercüme ettirilmesi tavsiye olunmuştur.”⁴⁰

İlk Neşriyat Kongresi’nde, toplam, 183 eserin Türkçe’ye çevrilmesine karar verilmiş olup, bunların sadece 7 tanesi Şark klâsiğidir. Burada bir konu daha dikkat çekicidir: Tercüme edilen Şark-Türk klâsikleri içerisinde, Mevlânâ ve Yunus Emre’ye özel bir önem verilmiştir. Bunun da sebebi; Mevlânâ ve Yunus Emre’nin “Hümanizm” kültür felsefesine hizmet eden bilge-hümanistler olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Yani bir şekilde Türk Hümanizmasının yerli temsilcileridir.

Hasan Âli Yücel’in Maarif Vekilliği görevinden ayrıldığı 1946 tarihinin sonuna kadar 496 eser Türkçe’ye çevrilmiştir. Bunlardan ilk üç yılda yayımlanan, 109 eserden 39’u Klâsik Yunanca’dan, 38’i Fransızca’dan, 10’u Almanca’dan, 8’i İngilizce’den, 6’sı Latince’den, 5’i Şark ve İslam Klâsiklerinden, 2’si Rusça’dan 1 tanesi de İskandinav edebiyatındadır.⁴¹

I. Neşriyat Kongresinde “gerek listedeki eserlerin tercüme sırası, mütercimlere tevzii, tercümelerin tetkiki ve tab’i işleri ile gerek hususi müesseselerin tercüme neşriyatı tanzim ve murakabe vazifesi ile meşgul olmak üzere daimi bir Tercüme Bürosu” kurulması kararlaştırılmıştır.”⁴² Nurullah Ataç, başta olmak üzere, Saffet Pala, Sabahatin Âli, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal, Nusret Hızır gibi yazar-çevirmenlerden oluşan bir Daimi Büro (Tercüme Bürosu) kurulmuştur. Tercüme Büro’sunun Nurullah Ataç tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır.⁴³

Tercümelerin ilk baskılarında yer alan önsözde Hasan Âli Yücel: “Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde arttırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır” demiştir.⁴⁴

Neşriyat Kongresinde, kongre üyelerine, Ankara Konservatuar öğrencileri, Palyaço operasından bir parça, “Bastien Bastienne” operasından çeşitli sahneler, Schnitzler’in “Yeşil Papağan” oyunundan, Schiller’in “Haydutlar”ından, Dostoyovski’nin “Suç ve Ceza”sından Hamlet’den bazı sahneler ve “Satılmış Nişanlı” operasından bir Duo oynamışlar, ayrıca bir de viyolensel konseri vermişlerdir.⁴⁵

Birbiri ardınca gerçekleştirilen, Konservatuarın kurulması, Neşriyat Kongresi, Maarif Şûrası; gibi çalışmaların ortak amacı; kültür siyasetindeki bu değişikliği pekiştirmektir. Birinci Neşriyat Kongresi’nde, yayınevlerinin daha verimli çalışması, çocuk edebiyatı kütüphanesi oluşturma, okumayı teşvik, Ansiklopedi ve Lügatlar⁴⁶ konuları ele alınsa da klâsiklerin tercümesi ön plana çıkmıştır. Maalesef, okuma ve kültürlenme seviyesi, köyler bir yana şehirlerde bile bugün istenilen seviyeye gelememiştir.

40 T.C. Maarif Vekilliği, Birinci Neşriyat Kongresi (1-5 Mayıs 1939), Raporlar Teklifler ve Müzakere zabıtları, Ankara 1939, s.126.

41 Çıkar, a.g.e., s.83.

42 T.C. Maarif Vekilliği, Birinci Neşriyat Kongresi (1-5 Mayıs 1939), Raporlar Teklifler ve Müzakere zabıtları, Ankara 1939, s.126.

43 Bedrettin Tuncel, “Hasan Âli Yücel ve Tercüme”, Tercüme c.XV, S. 75-76, Temmuz-Aralık 1961, s.8-9.

44 Hasan Âli Yücel, “Klâsiklere Birinci Söz”, Tercüme, c. XV, S. 75-76, Temmuz-Aralık 1961, s.12.

45 Özdemir Nutku, “Cumhuriyet Döneminde Türk Tiyatrosunu geliştiren İlk Adımlar”, Cumhuriyetin 50.Yıl Anma Kitabı, Ankara 1973, s.133.

46 T.C. Maarif Vekilliği, Birinci Neşriyat Kongresi, Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları, Ankara 1939, s.3.

Neşriyat Kongresi başlığı ile kaleme aldığı başka bir makalesinde Ağaoğlu, Avrupa'nın o günkü medeniyete ulaşmasının tek sebebinin Yunan Kültürü olduğunu belirtiyor ve şöyle diyor: "Nedendir ki gerek eski zamanlarda ve gerek yeni zamanlarda bazı muhitlerde kültür hayret verici bir ihtişama açılır yürür, bazılarında aksine söner. Mesela bu bakımdan eski Yunanistan ile eski İran arasında, bugünkü İngiltere ile Çin'i mukayese ediniz. Vakti ile İran'da da Çin'de de kültür varmış. Fakat sonra durmuş ve sönmüştür. Hâlbuki Yunan kültürü inkişaf ede ede zamanımızda dahi beşeriyet için bir ilham kaynağıdır.."47

Klâsiklerin tercüme edilmesinin bir medeniyet projesi, bir medeniyetten başka bir medeniyete geçiş olarak değerlendiren Erol Güngör: "Klâsikler hareketi Batı medeniyeti hakkında yeni bir anlayış getiriyordu! Bu yeni anlayış Atatürk devrindeki tarih ve medeniyet tezine açıkça karşı olmamakla birlikte, onun yerine geçmek üzere, ortaya atıldı. Batı medeniyetinin kökü Orta Asya'dan, iç deniz denilen şeyin kurumasıyla göç eden eski atalarımızın dünyanın çeşitli yerlerinde, bu arada Mezopotamya ve Anadolu'da kurdukları medeniyetler değildi. Bugünkü Avrupa medeniyeti Yunan-Latin kaynaklarına dayanıyordu. Onu öğrenebilmek ve ona katılabilmek için bu kaynakları Sofokles'den İbsen'e, Eflatun'dan Bergson'a kadar okumak gerekiyordu. Klâsikler hareketi Türkiye'ye Batı kültürünü yerleştirme yolunda, Atatürk inkılâpları kadar radikal bir tavrın eseri idi. Atatürk zamanında Türklerin Batı medeniyeti içinde bağımsız bir hüviyet taşımaları, hatta çağdaş medeniyetinin üstüne çıkmaları ve Batılılaşması milliyetçilikten ayrılmıyordu. 1938-46 devrinin hümanizması devletin bütün kültür ve eğitim müesseseleri ile desteklenerek yayıldı."48 demektedir.

Güzel Sanatlarda Hümanist Arayışlar

Bu dönemde güzel sanatlar alanında yapılan çalışmalarda da hümanizm temalarının işlenmesine dönemin sanatçıları arasında özen gösterilmiştir. Örneğin, birinci devlet resim ve heykel sergisi "münasebetiyle, "Resimde Ümanizma" başlıklı bir makale kaleme alan, Ahmet Muhip Dranas, serginin hedefini şu şekilde belirliyordu: "Maarif Vekillığının büyük bir isabetle tesis ettiği bu sergi, resimde beklediğimiz hümanizmanın feyizli bir iklim açılan birinci kapısı olmuştur denirse mübalağa edilmemiş olur.... Bu kaynaklar iman, metot, bilgi demek olan Yunan, Roma, Rönesans ve sonraki klâsiklerdir. Bu her şeye hâkim bir nizam ve ahenk anlayışı; saf halde bir tabiat ve iman aşkıdır. Orada sanatkarın bulacağı... Bizi eserde ebediliğin sırrı olan kemal anlayışına davet eder."49

Diğer bir sanat kolu olan tiyatrodaki da dönemin sanat anlayışı hümanizma olup, tiyatrolarda oynanan oyunlar Batı Klâsiklerinden seçilmeye özen gösterilmiştir. Örneğin, 3 Nisan 1941 tarihli Ulus Gazetesi'nin sürmanşeti şu şekildedir: "Devlet Konservatuvarı Ankara Halkevi'nde iki eser temsil etti. Milli Şefimiz temsilini alaka ile takip ettiler. Konservatuvar profesör ve talebeleri "Otelci Kadın" komedisiyle Toska Opera'sının ikinci perdesini oynamışlardır."50 Yine, 13.06.1941 tarihinde "Madame Butterfly operası" Ankara Halkevi'nde sahneye konmuştur. Madame Butterfly rolünü Soprano Mesude Çağlayan, diğer rolleri, Nejdet Demir, Süleyman Tamer gibi sanatçılar paylaşmışlardır. Bu operada, rejisör Carl Ebert, Kompozitör Hasan Ferit Alnar'dır.51 Madame Batterfly operası, 22.10.1941'de Ankara Halkevi'nde tekrar edilmiştir.

47 Ahmet Ağaoğlu, "Neşriyat Kongresi", İkdâm, 1.5.1939.

48 Erol Güngör, "Türk Millî Eğitiminin Dünü- Bugünü- ve Geleceği", Türk Millî Eğitimi I. Kurultayı Tebliğleri, Ankara 1979, s.11.

49 Ahmet Muhip Dranas, "Resimde Ümanizma", Güzel Sanatlar (Dergisi), S.2 (ty. yy.) s.145.

50 Ulus, 3 Nisan 1941.

51 Ulus,13.06.1941.

Bir başka örnekte ise 1943 yılına gelindiğinde ise 2 Mayıs -18 Haziran 1943 tarihleri arasında o tarihe kadar oynanan bütün oyunları içeren bir "Temsil Bayramı-Tiyatro Bayramı" düzenlenmiştir. Temsil Bayramı münasebetiyle 10 eser seçilmiştir. Seçilen bu eserler şöyledir:

Üç Komedi:

Sophokles: Gülünç Kibarlar

Goldoni: Otelci Kadın

Lessing: Minna Von Barhelm

Üç trajedi :

Sophokles: Kral Oidipus

Sophokles: Antigone

Shakespeare: Julius Ceaser

Klâsik Opera-Buf numünesi

Mozart: Bastien ile Bastienne

Eroik Opera olarak: Beethoven: Fidelio

Realist Santimantal Opera Numünesi olarak:

Puccini: Madam Batrflay

Folklora dayanan müzik eserlerinin şaheserlerinden biri olarak:

Smetana: Satılmış Nişanlı

Sabahattin Eyüboğlu da 1930'lu yıllarda sanat alanında hümanizmayı eskiye dönmek değil, eskiyi yeni yapmak olarak algılar. İnsanlığın daima geriden hız alarak ileri gittiğini ve köksüz medeniyet olmadığını vurgular.⁵²

Sonuç

Atatürk'ün en uzun süre (1935–1938) Milli Eğitim Bakanlığını yapan devlet adamı Saffet Arıkan'dır. Bu dönemde eğitim ve kültürde izlenen politika milliliktir. Atatürk'ün ölümünden sonra ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün en uzun dönem Milli Eğitim Bakanlığı görevini yürüten siyaset adamı ise Hasan Âli Yücel'dir. Bu dönemde izlenen kültür ve eğitim politikası değişmiş eğitim- kültür ve sanat alanında hümanist arayışlar başlamıştır.

Hasan Âli Yücel (1939- 1945) döneminde Milli Eğitim Bakanındır. Eğitim ve kültür alanında I Maarif Şûrâsı'ndan sonra liselerde klâsik eğitim veren bölümlerin açılması, I. Neşriyat Kongresi'nden sonra batı klâsiklerinin Türkçe'ye çevrilmesi bu amaca yönelik çalışmalarıdır.

Hümanizm 1940'lı yıllardan sonra Turancı çevrelerle, sol düşünceye mensup olanlar arasında tartışma konusu olmuştur. Turancı çevreler hümanist anlayışa karşı çıkarken, sol düşünceye mensup aydınlar hümanizm taraftarı olmuşlardır.

KAYNAKÇA

AGA OGLU, Ahmet, " Maarifte Yeni Esaslar, Kültür Bakanı ile Mülakat", Cumhuriyet, 23.9.1935. , "Güzel Bir Teşebbüs", İkdâm, 21.5.1939.

_____, Ahmet, "Neşriyat Kongresi", İkdâm, 1939.

AKARSU, Bedia , *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, T.D.K., yayınları, Ankara, 1975.

AYVAZOĞLU, Beşir, *Bozgunda Fetih Rüyası*, İstanbul, 2006.

BELGE, Burhan, "Klâsik Lise", Ulus, 23 Temmuz 1939.

BURİAN, Orhan "Hümanizma ve Biz", II, Yücel, c.XI sayı: 63, Mayıs 1940.

CUMHURBAŞKANLIĞI Başbakanlar ve Millî Eğitim Bakanlarının Millî Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçleri, C:1, Ankara, 1946.

ÇIKAR, Mustafa, *Hasan Âli Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998.

DRANAS, Ahmet Muhip, *Resimde Ümanizma*" Güzel Sanatlar Dergisi, S:2.

⁵² Ahmet Oktay, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı, Ankara, 1993, s: 75.

- GÜNGÖR, Erol, “**Türk Milli Eğitiminin Dünü- Bugünü ve Geleceği**”, **Türk Milli Eğitimi I. Kurultayı**, Ankara, 1979.
- İLHAN, **Hangi Edebiyat**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1993.
- İSLİMYELİ, Nüzhet, **Sanat Terimleri Ansiklopedisi**, C. 1, Ankara, 1973.
- KAFADAR, Osman, **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Ankara, 1997.
- _____, Osman, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tartışmaları, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, cilt:3, İstanbul, 2002.
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri**, Devlet Kitapları, İstanbul, 1970.
- KAPLAN, Mehmet ve Diğerleri, **Atatürk Devri Fikir Hayatı-II**, Ankara, 1992.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal, Edebiyat Terimleri Kılavuzu**, İstanbul, 1975.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, “**Hümanizmaya Doğru İlk adım**”, Ayın tarihi, nr.83 1940.
- KAYNARDAG, Arslan, **Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Felsefe**, Ankara, 2002.
- KOLÇAK, Orhan, “1920’lerden 1970’lere Kültür Politikaları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm, c. 2**, İletişim Yay., İstanbul, 2001.
- MİLLÎ EĞİTİM DÜSTURU, III. Tertip, C:6, Genelgeler, İstanbul, 1948.
- NUTKU, Özdemir, “Cumhuriyet Döneminde Türk Tiyatrosunu Geliştiren İlk Adımlar”, **Cumhuriyeti 50 yıl Anma Kitabı**, Ankara, 1973.
- OKTAY, Ahmet, **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı**, Ankara, 1993.
- ÖZBALCI, Mustafa, **Yahya Kemâl’in Duygu ve Düşünce Dünyası**, Samsun, 1990.
- ÖZKAN, Salih, **Türk Eğitim Tarihi**, Niğde, 1997.
- T.C. Maarif Vekilliği, **Birinci Neşriyat Kongresi (1-5 Mayıs 1939), Raporlar Teklifler ve Müzakere Zabıtları**, Ankara, 1939.
- _____, **Birinci Neşriyat Kongresi, Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları**, Ankara, 1939.
- _____, Tebliğler Dergisi, C:6, S:240, 1943.
- _____, Tebliğler Dergisi, C:5, S:197, 1942.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarifi, 1923-1943, Maarif Matbaası, Ankara, 1944.
- SİNANOĞLU, Suat, **Türk Humanizmi**, Ankara, 1980.
- TOKER, Şevket, “**Edebiyatımızda Nev-Yunanilik Akımı**” Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi-I, İzmir, 1982.
- TUNCEL, Bedrettin, “**Hasan Âli Yücel ve Tercüme**” C: XV, Temmuz-Aralık, 1961.
- TURAN, Şerafettin, **İsmet İnönü, Yasamı, Dönemi ve Kişiliği**, Ankara, 2000.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, T.D.K., C:1, Ankara, 1988.
- ULUS, 3 Nisan 1941.
- ÜLKÜ, S:51, Kasım 1943.
- VAKİT, 1. Teşrin, 1940.
- YUVÂLİ, Abdülkadir, **Türkiye’de Tarih Öğretimi**, Elazığ, 1990.
- YÜCEL, Hasan Âli, **Dinle Benden**, İstanbul, 1960.
- _____, Hasan Âli, **İyi Vatandaş İyi İnsan**, İstanbul, 2004.
- _____, Hasan Âli, “**Klâsiklere Birinci Söz**”, Tercüme, C. XV sayı: 75, 76, Temmuz-Aralık 1961.